

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a opta)

15 septembrie 2022*

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie penală – Directiva (UE) 2016/343 – Consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale – Articolul 8 alineatul (1) – Dreptul unei persoane acuzate de a fi prezentă la proces – Audierea unui martor al acuzării în lipsa persoanei acuzate – Posibilitatea de a remedia încălcarea unui drept într-un stadiu ulterior al procedurii – Audiere suplimentară a aceluiași martor – Directiva 2013/48/UE – Dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale – Articolul 3 alineatul (1) – Audierea unui martor al acuzării în absența avocatului persoanei acuzate”

În cauza C-347/21,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Spetsializiran nakazatelen sad (Tribunalul Penal Specializat, Bulgaria), prin decizia din 3 iunie 2021, primită de Curte la 4 iunie 2021, în procedura penală împotriva

DD,

cu participarea:

Spetsializirana prokuratura,

CURTEA (Camera a opta),

compusă din domnul N. Jääskinen, președinte de cameră, domnii M. Safjan (raportor) și M. Gavalec, judecători,

avocat general: domnul A. M. Collins,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru DD, de V. Vasilev, avocat;
- pentru guvernul ceh, de M. Smolek și J. Vlácil, în calitate de agenți;

* Limba de procedură: bulgara.

– pentru Comisia Europeană, de M. Wasmeier și I. Zaloguin, în calitate de agenți,
având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului
general,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 8 alineatul (1) din Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale (JO 2016, L 65, p. 1), precum și a articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate (JO 2013, L 294, p. 1).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva lui DD pentru infracțiuni săvârșite în materie de imigrație clandestină.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 2013/48

- 3 Considerentul (54) al Directivei 2013/48 are următorul cuprins:
„Prezenta directivă stabilește norme minime. Statele membre pot extinde drepturile stabilite prin prezenta directivă pentru a oferi un nivel mai ridicat de protecție. [...]”
- 4 Articolul 1 din această directivă, intitulat „Obiect”, prevede:
„Prezenta directivă stabilește norme minime privind drepturile persoanelor suspectate și acuzate în procedurile penale [...] de a avea acces la un avocat și ca o persoană terță să fie informată cu privire la lipsirea de libertate și de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul lipsirii de libertate.”
- 5 Articolul 3 din directiva menționată, intitulat „Dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale”, prevede:
„(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat, astfel încât să li se permită persoanelor vizate să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient.

[...]

(3) Dreptul de a avea acces la un avocat implică următoarele:

[...]

(c) statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul ca avocatul lor să fie prezent cel puțin la următoarele acțiuni de anchetare sau de strângere de probe, în cazul în care acțiunile respective sunt prevăzute în dreptul intern și în cazul în care se impune sau se permite prezența persoanei suspectate sau acuzate la acțiunea în cauză:

- (i) identificarea suspectilor;
- (ii) confruntări;
- (iii) reconstituiri ale unei infracțiuni.

[...]”

Directiva 2016/343

6 Considerentele (33) și (47) ale Directivei 2016/343 au următorul cuprins:

„(33) Dreptul la un proces echitabil este unul dintre principiile de bază ale unei societăți democratice. Dreptul persoanelor suspectate și acuzate de a fi prezente la proces se întemeiază pe dreptul menționat și ar trebui să fie asigurat în întreaga Uniune.

[...]

(47) Prezenta directivă susține drepturile și principiile fundamentale recunoscute de [Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene] și de [Convenția europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950)], inclusiv [...] dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil, prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare. [...]”

7 Articolul 8 din această directivă, intitulat „Dreptul de a fi prezent la proces”, prevede la alineatul (1):

„Statele membre se asigură că persoanele suspectate și acuzate au dreptul de a fi prezente la propriul proces.”

Dreptul bulgar

8 Articolul 55 din nakazatelno-protsesualen kodeks (Codul de procedură penală, denumit în continuare „NPK”) prevede:

„Acuzatul are următoarele drepturi:

[...]

să participe la procesul penal

[...]

să aibă un avocat.”

9 În temeiul articolului 94 alineatul (1) punctul 8 din NPK, în cazul în care cauza este judecată în lipsa persoanei acuzate, este obligatoriu ca apărarea acestei persoane să fie asigurată de un avocat.

10 Articolul 99 din NPK prevede:

„Avocatul are următoarele drepturi:

[...]

să participe la procesul penal.”

11 Conform articolului 269 alineatul (3) din NPK, o cauză poate fi judecată în absența persoanei acuzate numai dacă aceasta din urmă este de negăsit sau dacă a fost informată cu privire la faptul că este posibil ca procedura să se desfășoare în lipsa sa.

12 Articolul 271 alineatul (2) din NPK prevede:

„Ședința trebuie să fie amânată în cazul în care următoarele persoane nu se înfățișează:

[...]

2. persoana acuzată [...]

3. avocatul [...]

13 În conformitate cu articolul 348 alineatul 3 din NPK:

„Încălcarea normelor de procedură este substanțială atunci când:

1. a determinat o restrângere a drepturilor procedurale ale părților interesate, iar aceasta nu a fost remediată.

[...]”

Procedura principală și întrebările preliminare

14 DD, un agent al poliției de frontieră din cadrul aeroportului din Sofia (Bulgaria), face, împreună cu alte persoane, obiectul urmăririi penale pentru infracțiuni în materie de imigrație clandestină la instanța de trimitere, Spetsializiran nakazatelen sad (Tribunalul Penal Specializat, Bulgaria).

15 În cadrul primei ședințe care a avut loc în fața instanței de trimitere la 15 octombrie 2020, DD s-a prezentat împreună cu avocatul său, VV. În cadrul acestei ședințe, s-a procedat printre altele la audierea martorului anonim nr. 263, care a putut fi interogată de VV. Continuarea acestei audieri a fost stabilită pentru 30 noiembrie 2020.

16 La 27 noiembrie 2020, VV a solicitat amânarea ședinței prevăzute și amânarea cauzei pentru o dată ulterioară, pentru motivul că nu se vindecase încă după ce a contractat coronavirusul.

- 17 În ședința din 30 noiembrie 2020, DD a depus o cerere de amânare din cauza absenței avocatului său, VV. Cu toate acestea, instanța de trimitere a procedat la audierea martorului anonim nr. 263, recunoscând totodată că aceasta constituia o încălcare a dreptului lui DD de a fi reprezentat de un avocat, precum și a dreptului lui VV de a fi prezent și de a participa la procedură. Cu toate acestea, referindu-se la Hotărârea din 13 februarie 2020, Spetsializirana prokuratura (Ședință în lipsa persoanei acuzate) (C-688/18, EU:C:2020:94), instanța menționată a considerat că acest lucru s-ar putea îndrepta prin efectuarea unei noi audieri a martorului anonim nr. 263 în ședința următoare, prevăzută la 18 decembrie 2020, pentru ca VV să îi poată adresa întrebări. Părțile prezente la ședința din 30 noiembrie 2020 au adresat întrebări martorului menționat. Ulterior, lui VV i-a fost trimisă o copie a procesului-verbal al acestei audieri.
- 18 La 4, la 10 și la 15 decembrie 2020, VV a prezentat documente care atestă problemele sale de sănătate, precum și faptul că DD avea coronavirus și a solicitat de două ori amânarea cauzei pentru o dată ulterioară.
- 19 În ședința următoare, care a avut totuși loc la 18 decembrie 2020, în lipsa lui DD și a lui VV, instanța de trimitere a procedat la interogatoriul martorului YAR, a cărui declarație era pertinentă pentru urmărirea penală a lui DD, arătând din nou că li se va da posibilitatea lui DD și lui VV să îl interogheze în cadrul ședinței următoare. O copie a procesului-verbal al acestei audieri a fost trimisă lui DD și lui VV.
- 20 La 11 ianuarie 2021, a avut loc o ședință la care DD și VV s-au prezentat. Cu această ocazie, VV a contestat decizia instanței de trimitere de a fi menținut ședințele din 30 noiembrie 2020 și din 18 decembrie 2020, invocând o încălcare a dreptului la apărare. În această privință, instanța de trimitere a considerat printre altele că, deși desfășurarea ședințelor menționate a condus la o încălcare a dreptului lui DD și al lui VV de a fi prezenți personal, aceasta putea fi remediată printr-o nouă audiere a martorilor respectivi.
- 21 În cadrul unei ședințe care a avut loc la 22 februarie 2021, DD și VV au avut posibilitatea de a adresa întrebări martorului anonim nr. 263, precum și martorului YAR. Cu această ocazie, DD nu a adresat nicio întrebare, în timp ce VV nu a adresat întrebări decât martorului YAR, declarând că nu avea întrebări pentru martorul anonim nr. 263.
- 22 Instanța de trimitere observă că, în temeiul dreptului național, există o atingere adusă dreptului persoanei acuzate de a fi prezentă la proces și de a avea acces la un avocat atunci când probele sunt obținute printre altele prin audierea unor martori, în condițiile în care persoana urmărită și avocatul său sunt absenți. Ar fi evident că acest viciu de procedură nu poate fi remediat decât dacă martorii respectivi sunt din nou chemați, iar persoanei acuzate și avocatului său li se dă posibilitatea de a le adresa întrebări.
- 23 Cu toate acestea, dreptul național nu ar prevedea nicio dispoziție expresă privind natura acestei noi audieri a martorilor. Fie aceasta din urmă ar avea doar un caracter suplimentar și, în acest caz, declarațiile date de martori în cadrul unei audieri anterioare în lipsa persoanei acuzate și a avocatului său, cu privire la întrebările celorlalte părți, ar rămâne valabile, fie noua audiere ar înlocui-o pe cea anterioară, care ar trebui să fie considerată ca fiind nulă și lipsită de forță juridică. Într-o asemenea ipoteză, părțile prezente în cursul audierii anterioare ar fi obligate să își adreseze din nou întrebările pe care le puseseră cu ocazia respectivă. În această privință, instanța de trimitere arată că ar exista elemente care să indice că o audiere suplimentară ar fi suficientă pentru a remedia încălcarea normelor de procedură în discuție în cauza principală.

- 24 Potrivit instanței de trimitere, din Hotărârea din 13 februarie 2020, Spetsializirana prokuratura (Ședință în lipsa persoanei acuzate) (C-688/18, EU:C:2020:94), ar reieși că, atunci când persoana acuzată a fost absentă de la o ședință, dreptul său de a fi prezent în persoană la proces, consacrat la articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2016/343, nu este încălcat dacă actele efectuate în absența sa sunt refăcute în prezența sa. Instanța menționată apreciază însă că nu reiese cu claritate domeniul de aplicare al acestei cerințe. Mai precis, aceasta ridică problema dacă este necesară refacerea integrală a audierii unui martor, astfel încât, pe de o parte, părțile care fuseseră prezente anterior și care adresaseră deja întrebări martorului să trebuiască să adreseze din nou aceleași întrebări, iar pe de altă parte, persoana acuzată absentă anterior să adreseze ulterior întrebări sau este suficient ca audierea suplimentară să ofere pur și simplu persoanei acuzate și avocatului său posibilitatea de a-i adresa martorului întrebările lor.
- 25 În plus, instanța de trimitere ridică problema dacă, în măsura în care, în prezenta cauză, ședințele din 30 noiembrie 2020 și din 18 decembrie 2020 au avut loc în lipsa lui VV, dreptul lui DD de a fi apărat de un avocat, consacrat la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48, a fost încălcat.
- 26 În aceste condiții, Spetsializiran nakazatelen sad (Tribunalul Penal Specializat) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Dreptul persoanei acuzate de a fi prezentă la propriul proces, prevăzut la articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2016/343 coroborat cu articolul 10 alineatul (1) din această directivă și în lumina considerentului (44) al acesteia, este respectat atunci când, în cadrul unei ședințe distincte, un martor a fost audiat în lipsa persoanei acuzate, însă, la ședința următoare, persoana acuzată a avut ocazia să interogheze acest martor, dar a declarat că nu are întrebări, sau este necesară, pentru a asigura respectarea acestui drept de a fi prezent personal, refacerea integrală a acestei audieri, inclusiv repetarea întrebărilor adresate de celelalte părți care au fost prezente la prima audiere?
- 2) Dreptul de a fi apărat de un avocat, prevăzut la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48 coroborat cu articolul 12 alineatul (1) din această directivă, este respectat atunci când, în două ședințe distincte, doi martori au fost audiați în lipsa avocatului [persoanei acuzate], însă, la următoarea ședință, acesta din urmă a avut ocazia să interogheze cei doi martori, sau este necesar, pentru a asigura respectarea dreptului de a fi apărat de un avocat, ca aceste două audieri, inclusiv întrebările adresate de celelalte părți la prima audiere, să fie refăcute integral și, în plus, să se dea avocatului – care a fost absent la cele două ședințe anterioare – ocazia de a adresa întrebările sale?”
- 27 Prin scrisoarea din 5 august 2022, Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia, Bulgaria) a informat Curtea că, în urma unei modificări legislative intrate în vigoare la 27 iulie 2022, Spetsializiran nakazatelen sad (Tribunalul Penal Specializat) a fost desființat și că anumite cauze penale aflate pe rolul acestei din urmă instanțe, inclusiv cauza principală, au fost transferate începând cu această dată la Sofiyski gradski sad (Tribunalul orașului Sofia).

Cu privire la întrebările preliminare

- 28 Prin intermediul întrebărilor formulate, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2016/343 și articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48 trebuie interpretate în sensul că, atunci când, pentru a asigura respectarea dreptului persoanei acuzate de a fi prezentă la proces și a dreptului

său de a avea acces la un avocat, instanța națională efectuează o audiere suplimentară a unui martor al acușării, în măsura în care, din motive independente de voința lor, persoana acușată și avocatul său nu au putut să participe la audierea anterioară a acestui martor, este suficient ca persoana acușată și avocatul acesteia să fie libere să interogheze martorul respectiv sau dacă această audiere suplimentară trebuie să constea într-o refacere, în întregime, a audierii anterioare a aceluiași martor, ceea ce ar avea ca efect invalidarea actelor procedurale efectuate cu ocazia acesteia.

- 29 În primul rând, trebuie amintit că articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2016/343 prevede că statele membre se asigură că persoanele suspectate și acușate au dreptul de a fi prezente la propriul proces.
- 30 Potrivit considerentului (47) al directivei menționate, aceasta respectă drepturile fundamentale și principiile recunoscute de Carta drepturilor fundamentale și de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumită în continuare „CEDO”), inclusiv dreptul la un proces echitabil, prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare.
- 31 Astfel cum reiese din considerentul (33) al directivei menționate, dreptul persoanelor suspectate și acușate de a fi prezente la proces se întemeiază pe dreptul la un proces echitabil, care este consacrat la articolul 6 din CEDO, căruia îi corespund, astfel cum precizează explicațiile cu privire la Carta drepturilor fundamentale (JO 2007, C 303, p. 17), articolul 47 al doilea și al treilea paragraf, precum și articolul 48 din această cartă. Prin urmare, Curtea trebuie să se asigure că interpretarea pe care o dă acestor din urmă dispoziții asigură un nivel de protecție care nu îl încalcă pe cel garantat la articolul 6 din CEDO, astfel cum a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 iulie 2019, Gambino și Hyka, C-38/18, EU:C:2019:628, punctul 39 și jurisprudența citată).
- 32 În această privință, reiese din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului că organizarea unei ședințe publice constituie un principiu fundamental consacrat la articolul 6 din CEDO. Acest principiu prezintă o importanță deosebită în materia penală, în care procedura trebuie, în general, să prevadă o instanță de prim grad de jurisdicție care să respecte pe deplin cerințele articolului 6 din CEDO și în care un justițiabil poate solicita în mod legitim să fie „ascultat” și să beneficieze printre altele de posibilitatea de a-și expune oral mijloacele de apărare, de a asculta depozițiile incriminatoare, de a interoga și de a contrainteroga martorii (a se vedea în acest sens Curtea EDO, 23 noiembrie 2006, Jussila împotriva Finlandei, CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, § 40, și Curtea EDO, 4 martie 2008, Hüseyin Turan împotriva Turciei, CE:ECHR:2008:0304JUD001152902, § 31).
- 33 Reiese de asemenea din jurisprudența acestei curți că statele contractante dispun de o libertate considerabilă în alegerea mijloacelor care să permită sistemelor lor judiciare să răspundă cerințelor articolului 6 din CEDO în ceea ce privește dreptul persoanei acușate de a participa la ședință, mijloacele procedurale oferite de dreptul și de practica interne trebuind să se dovedească efective dacă persoana acușată nu a renunțat să se prezinte și să se apere și nici nu a avut intenția să se sustragă justiției (a se vedea în acest sens Curtea EDO, 1 martie 2006, Sejdivic împotriva Italiei, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, § 83).
- 34 În ceea ce privește mai precis dreptul de a obține citarea și audierea martorilor, prevăzut la articolul 6 alineatul (3) litera (d) din CEDO, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că această dispoziție consacră principiul potrivit căruia, înainte ca un acușat să poată fi declarat vinovat, toate elementele incriminatoare trebuie, în principiu, să fie prezentate în fața sa în

- ședință publică în vederea unei dezbateri contradictorii. Excepțiile de la acest principiu nu pot fi acceptate decât sub rezerva respectării dreptului la apărare, acestea impunând, în general, să se acorde persoanei acuzate o posibilitate adecvată și suficientă de a contesta mărturiile incriminatoare și de a-i audia pe autorii acestora, fie în momentul depoziției lor, fie într-un stadiu ulterior (a se vedea în acest sens Curtea EDO, 15 decembrie 2011, Hotărârea Al-Khawadja și Tahery împotriva Regatului Unit, CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, § 118, precum și Hotărârea din 23 martie 2016, Blokhin împotriva Rusiei, CE:ECHR:2016:0323JUD004715206, § 200).
- 35 Având în vedere această jurisprudență, trebuie să se constate că, deși interogarea unui martor al acuzării în cadrul unei ședințe organizate în lipsa persoanei acuzate din motive independente de voința sa constituie o încălcare a dreptului acestei persoane de a fi prezentă la proces, consacrat la articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2016/343, această dispoziție nu se opune ca încălcarea menționată să fie remediată într-un stadiu ulterior al aceleiași proceduri. Astfel, Curtea a statuat că nu se poate considera că o persoană care a obținut refacerea în prezența sa a actelor efectuate în cadrul ședințelor la care nu a putut să se prezinte a fost absentă de la proces [Hotărârea din 13 februarie 2020, Spetsializirana prokuratura (Ședință în lipsa persoanei acuzate), C-688/18, EU:C:2020:94, punctul 48].
- 36 Pentru a garanta respectarea dreptului la un proces echitabil și a dreptului la apărare, refacerea audierii martorului acuzării trebuie totuși efectuată în condiții care să dea persoanei acuzate o posibilitate adecvată de a contesta mărturia incriminatoare și de a-l interoga pe autorul acesteia.
- 37 În acest scop, este suficient să se procedeze la o audiere suplimentară în cadrul căreia persoana acuzată să aibă posibilitatea de a-l interoga în mod liber pe martor, fără a fi necesar să se repete, în integralitatea sa, audierea care a avut loc în lipsa sa, invalidarea actelor procedurale efectuate în cadrul acestei audieri nefiind necesară în raport cu cerințele care figurează la punctul anterior.
- 38 Trebuie totuși ca, înainte de audierea suplimentară, persoanei acuzate să i se comunice o copie a procesului-verbal al audierii martorului acuzării care a fost efectuată în lipsa sa. Astfel, numai cu condiția de a avea cunoștință de conținutul și de derularea interogării martorului în cadrul acestei audieri anterioare persoana acuzată este pe deplin în măsură să îl interogheze pe acesta, dacă este cazul, pe baza declarațiilor făcute cu ocazia respectivei interogări.
- 39 În speță, din cererea de decizie preliminară reiese că, din motive de sănătate, DD nu a putut asista la ședința care a avut loc la 18 decembrie 2020 și în cursul căreia martorul YAR a fost interogat. Cu toate acestea, lui DD i s-a comunicat o copie a procesului-verbal al acestei audieri și, ulterior, a avut ocazia de a-l interoga în mod liber pe acest martor în cadrul unei ședințe ulterioare ce a avut loc la 22 februarie 2021. În consecință, sub rezerva verificărilor efectuate de instanța de trimitere, trebuie să se constate că s-a remediat astfel încălcarea dreptului lui DD de a fi prezent la proces, consacrat la articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2016/343.
- 40 În al doilea rând, trebuie amintit că articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48 stabilește principiul fundamental potrivit căruia persoanele suspectate și acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat astfel încât să li se permită persoanelor vizate să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient [a se vedea în acest sens Hotărârea din 12 martie 2020, VW (Dreptul de a avea acces la un avocat în cazul neînfrățirii), C-659/18, EU:C:2020:201, punctul 31].

- 41 În ceea ce privește acțiunile de anchetare sau de strângere de probe cărora li se aplică acest drept, articolul 3 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2013/48 prevede că statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul ca avocatul lor să fie prezent cel puțin la identificarea suspectilor, la confruntări și la reconstituiri ale unei infracțiuni.
- 42 În plus, trebuie amintit că, în temeiul articolului 1 din Directiva 2013/48, aceasta stabilește norme minime privind printre altele dreptul persoanelor suspectate și acuzate de a avea acces la un avocat în procedurile penale.
- 43 Considerentul (54) al directivei menționate enunță că, întrucât aceasta din urmă stabilește doar norme minime, statele membre pot extinde drepturile stabilite prin aceasta pentru a asigura un nivel mai ridicat de protecție.
- 44 Potrivit chiar modului de redactare a articolului 3 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2013/48, statele membre pot extinde dreptul persoanelor suspectate sau acuzate la prezența avocatului lor la acțiuni de anchetare sau de strângere de probe enumerate de această dispoziție la alte măsuri, cum ar fi audierea unui martor al acuzării în fața unei instanțe penale.
- 45 Or, în astfel de condiții, trebuie să se constate că, ținând seama de principiile fundamentale ale unui proces echitabil care reies din cuprinsul punctelor 35-38 din prezenta hotărâre, exercitarea dreptului la apărare al unei persoane acuzate poate fi considerată concretă și efectivă atunci când, deși audierea unui martor al acuzării în fața unei instanțe penale a avut loc fără prezența avocatului persoanei acuzate din motive independente de voința sa, acest avocat a avut posibilitatea de a-l interoga în mod liber pe martorul respectiv, pe baza procesului-verbal al audierii efectuate în absența sa, în cadrul unei audieri suplimentare. Astfel, nu este necesar să se refacă, în integralitatea sa, audierea care a avut loc în lipsa acesteia.
- 46 Având în vedere ceea ce precedă, este necesar să se răspundă la întrebările adresate că articolul 8 alineatul (1) din Directiva 2016/343 și articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48 trebuie interpretate în sensul că, în cazul în care, pentru a asigura respectarea dreptului persoanei acuzate de a fi prezentă la proces și a dreptului său de a avea acces la un avocat, instanța națională efectuează audierea suplimentară a unui martor al acuzării, în măsura în care, din motive independente de voința lor, persoana acuzată și avocatul său nu au putut asista la audierea suplimentară a acestui martor, este suficient ca persoana acuzată și avocatul acesteia să poată interoga liber martorul respectiv, cu condiția ca, înainte de această audiere suplimentară, persoana acuzată și avocatul acesteia să primească o copie a procesului-verbal al audierii anterioare a aceluiași martor. În aceste condiții, nu este necesară refacerea integrală a audierii care a avut loc în lipsa persoanei acuzate și a avocatului său invalidând actele de procedură efectuate în cadrul acesteia.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 47 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a opta) declară:

Articolul 8 alineatul (1) din Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale și articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate

trebuie interpretate în sensul că,

în cazul în care, pentru a asigura respectarea dreptului persoanei acuzate de a fi prezentă la proces și a dreptului său de a avea acces la un avocat, instanța națională efectuează audierea suplimentară a unui martor al acușării, în măsura în care, din motive independente de voința lor, persoana acuzată și avocatul său nu au putut asista la audierea suplimentară a acestui martor, este suficient ca persoana acuzată și avocatul acesteia să poată interoga liber martorul respectiv, cu condiția ca, înainte de această audiere suplimentară, persoana acuzată și avocatul acesteia să primească o copie a procesului-verbal al audierii anterioare a aceluiași martor. În aceste condiții, nu este necesară refacerea integrală a audierii care a avut loc în lipsa persoanei acuzate și a avocatului său invalidând actele de procedură efectuate în cadrul acesteia.

Semnături